

Behandelingsvoorstel voor de commissie Ruimte en Groen

Onderwerp: Uitwerking motie ruimtelijke segregatie

Cie-datum : 24 november 2003

Cie-nummer: 2003REG108

Procedure:

in GS op: 28 okt. 2003 inspraak: nee

eerdere behandeling in cie: nee

op: n.v.t.

in PS: nee

op: n.v.t.

Behandelend ambtenaar: Bob Spelt

toestel: 3355

Portefeuillehouder: dr. J. Streng

Inleiding

Bij de behandeling van 'Oog voor wonen' (juni 2002) hebben PS een motie aangenomen over het terugdringen van ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit (bijlage 1). In de motie wordt een oorzakelijke relatie gelegd tussen enerzijds een toenemende concentratie van kansarme groepen in een beperkt aantal wijken in de (middel) grote steden en anderzijds het regionaal volkshuisvestingsbeleid, de spreiding en omvang van het nieuwbouwprogramma naar prijsklasse, de verkoop van sociale huurwoningen en de woonruimteverdeling. PS hebben ons opgedragen met voorstellen te komen om de ruimtelijke segregatie terug te dringen.

De provincie heeft feitelijk geen directe sturingsmogelijkheden/instrumenten om ruimtelijke segregatie te beperken. Alleen op een indirecte manier kan de provincie bijdragen aan het tegengaan van ruimtelijke segregatie. In het stadsgewest Utrecht heeft het BRU overigens formeel de eerste verantwoordelijkheid voor regionaal volks-huisvestingsbeleid. In bijlage 2 (notitie 'Ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de provincie Utrecht') treft u een verkenning van provinciale mogelijkheden aan; de verkenning is vertaald in concrete actiepunten. Wij gaan met name de provinciale rol/bevoegdheden/taak bij woonruimteverdeling en stedelijke vernieuwing als instrumenten in zetten.

Concreet betekent dit:

- a. dat wij binnen de provinciale ISV-speerpunten uit het Beleidskader ISV-2 (2005-2010) het tegengaan van ruimtelijke segregatie m.n. door realiseren van sociale huurwoningen, zullen aanmerken als wegingsfactor bij eventuele prioritering bij de verdeling van ISV-middelen. (vaststelling Beleidskader gepland begin 2004);
- b. dat wij met (samenwerkende) gemeenten en corporaties het woonruimteverdelingsbeleid willen toetsen op regels/criteria die (mogelijk) bijdragen aan ruimtelijke segregatie en met hen afspraken te maken over het aanpassen van die regels/criteria; zonodig zal PS worden voorgesteld gebruik te maken van de bevoegdheid uit de Huisvestingswet (art. 61) beleidsregels vast te stellen;

Daarnaast gaan wij in het kader van de uitwerking van de motie over 30 % sociale huur die eveneens voor uw vergadering van heden is geagendeerd, een koppeling leggen tussen het realiseren van sociale huurwoningen en het tegengaan van ruimtelijke segregatie. Tenslotte gaan wij in het IPO(-ROVEM) inbrengen, de beperkte directe mogelijkheden die de provincies hebben om een meer integraal regionaal beleid voor het stedelijk gebied te bevorderen c.q. te voeren, hoog op de agenda van het IPO-VROM-overleg te zetten. Het gaat concreet om de uitwerking/ vertaling van de provinciale rol uit de rijksnota 'Mensen, wensen, wonen'.

Vervolg inleiding op pagina 2: nee

Wordt geagendeerd:

ter kennisneming, het stuk wordt niet besproken.

Beoogd effect: met de voorgestelde acties moet de keuzemogelijkheden van woningzoekenden worden vergroot en kunnen gemeenten worden gestimuleerd en ondersteund bij het gericht in zetten op huidige (en mogelijk toekomstige) probleemwijken. Een betere afstemming in met name het stadsgewest Utrecht draagt bij aan het oplossend vermogen. De gesignaleerde ontwikkeling van toenemende ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit doet zich met name voor in het stadsgewest Utrecht. In het bijzonder de stad Utrecht wordt geconfronteerd met negatieve effecten. De woningbouw in Leidsche Rijn alleen biedt geen oplossing voor het tegengaan van de segregatie op regionaal woningmarktniveau. De afstemming tussen gemeenten in de regio om deze segregatie op regionaal schaalniveau het hoofd te bieden ontbreekt.

Argumenten: terugdringen van ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit dient een groot maatschappelijk belang (keuzemogelijkheden en leefbaarheid). Alle overheden hebben hierin een verantwoordelijkheid.

De provincie kan een beperkte en vooral indirecte stimulerende en ondersteunende rol vervullen vanuit haar ISV-budgethouderschap en haar mogelijkheden op grond van de Huisvestingswet.

Kanttekeningen: de fysieke component, en daar gaat de motie over, kan niet meer dan een deelbijdrage (maar wel een belangrijke) leveren aan het terugdringen van negatieve *effecten* van ruimtelijke segregatie.

Uit de verkenning (bijlage 2) blijkt dat de problematiek waarop in de motie wordt geduid zich in de provincie Utrecht met name in het stadsgewest Utrecht voor doet. Voorwaarde is dat gemeenten (en het BRU) de bestuurlijke bereidheid hebben om het probleem van (een) buurgemeente(n) mede als een probleem van de regionale woningmarkt te zien en daarbij dan ook regionale oplossingen te zoeken. Het BRU is eerstverantwoordelijke voor het regionaal volkshuisvestingsbeleid. De stad Utrecht geeft aan dat het BRU (waarin de regiogemeenten getalsmatig domineren) en de regiogemeenten geen gehoor geven.

De vraag is of gemeenten gevoelig zijn voor bijvoorbeeld prioritering bij ISV-middelen gelet op de grote investeringsbedragen die gemoeid zijn met stedelijke vernieuwing. Tegelijkertijd constateren wij wel dat gemeenten er veel aan gelegen is om ISV-middelen te krijgen.

Bij gebrek aan bereidheid tot meewerken kan de provincie gebruik maken van de formele positie (ISV-budgethouderschap) en bevoegdheden (art. 61, beleidsregels) uit de Huisvestingswet.

Wat betreft een initiatief richting IPO (en via het IPO richting Rijk) moet er op worden gewezen dat VROM in het recente verleden herhaaldelijk heeft aangegeven niet te voelen voor 'knopendoorhakkende' regelgeving voor provincies in de ontwerp-Woonwet. Bovendien is het onzeker of de nieuwe Woonwet er komt.

Realisatie: op 7 oktober j.l. hebben wij het Toepassingskader Huisvestingswet, dat met name ingaat op de mogelijkheden voor bindingseisen, voorlopig vastgesteld; daarin geven wij aan dat in 2004 zonodig nadere voorstellen zullen worden gedaan op het terrein van woonruimteverdeling.

Begin 2004 stellen wij het ISV-beleidskader 2005-2010 vast en begin 2005 moeten de ISV-middelen voor die periode worden verdeeld.

Mede tegen de achtergrond van de problematiek van ruimtelijke segregatie geven wij met spoed invulling aan ons voornemen om te komen tot een platform wonen en stedelijke vernieuwing waarin m.n. maatschappelijke sectoren/organisaties en marktpartijen vertegenwoordigd zullen zijn.

Communicatie

Er wordt een persbericht opgesteld.

Bijlagen: 1. Motie Ruimtelijke segregatie

2. Notitie Ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de provincie Utrecht

Bijlage 1

Motie ruimtelijke segregatie

(SP/D66)

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 17 juni 2002 ter behandeling van statenvoorstel PS2002REG09 “Oog voor wonen”,

constaterend, dat kansarme groepen in de provincie Utrecht in toenemende mate geconcentreerd worden in een beperkt aantal wijken in de (middel)grote steden,

van mening, dat er een samenhang is tussen deze ontwikkeling en het lokale en regionale volkshuisvestingsbeleid, in het bijzonder de gebrekkige spreiding en het te kleine bouwprogramma van nieuwbouw in de betaalbare prijsklasse, de verkoop van sociale huurwoningen in gebieden waar het aandeel sociale huur al benedenmodaal is en de liberalisatie van de woonruimteverdeling,

spreken uit dat deze toenemende ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit een bedreiging is voor de sociale samenhang in onze provincie en dragen Gedeputeerde Staten op om met voorstellen te komen om de ruimtelijke segregatie terug te dringen.

B.A. Witteman

P.F.C. Jansen

Ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de provincie Utrecht.

**Een verkenning van mogelijkheden voor de provincie om een bijdrage te
leveren aan het terugdringen van toenemende ruimtelijke segregatie.**

Augustus 2003

Inhoudsopgave

Bldz. 2.	Inleiding
Bldz. 3.	Samenvatting
Bldz. 5.	Ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de provincie Utrecht
	- Het ontstaan
	- De effecten
Bldz. 9.	Factoren die ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de hand werken
Bldz. 13.	De visie van de gemeenten Utrecht en Amersfoort en het beleid van de provincies Noord- en Zuid-Holland
Bldz. 15.	Conclusies en aanbevelingen
Bldz. 18.	Literatuur
Bldz. 19.	Bijlage 1, Motie ruimtelijke segregatie
Bldz. 20.	Bijlage 2, enkele gegevens per gemeente

Inleiding

Op 17 juni 2002 is door Provinciale Staten een motie aangenomen waarin Gedeputeerde Staten wordt opgedragen met een voorstel te komen om de toenemende ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de provincie Utrecht terug te dringen (zie bijlage 1).

In deze notitie wordt verkend welke mogelijkheden de provincie Utrecht heeft met haar ruimtelijk beleid, stedelijk vernieuwingsbeleid en woonbeleid om de toenemende ruimtelijke segregatie terug te dringen c.q. tegen te gaan. Eerst wordt een beeld geschetst van de ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de provincie Utrecht en de effecten van segregatie (§1). Vervolgens wordt in §2 een aantal factoren onderscheiden die de ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de hand werkt, waarbij wordt aangegeven waar deze factoren een rol kunnen spelen. In §3 is een korte samenvatting opgenomen van het beleid van een aantal andere provincies en de visie die de gemeenten Utrecht en Amersfoort hebben op de rol van de provincie op het gebied van ruimtelijke segregatie. In §4 volgt een samenvattende conclusie gevolgd door een aantal concrete suggesties voor de provincie om toenemende ruimtelijke segregatie terug te dringen c.q. tegen te gaan.

Overigens bieden de suggesties voor het tegengaan van ruimtelijke segregatie maar een beperkte bijdrage aan een oplossing voor het verminderen van de negatieve symptomen die waarneembaar zijn daar waar sprake is van ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit.

Samenvatting.

Segregatie is ontstaan doordat in de stadsuitbreidingen van de 19^e en 20^e eeuw steeds grotere eenheden van bepaalde woningtypen werden gebouwd. Daardoor is een 'uitsortering' van bevolkingsgroepen over verschillende wijken en gemeenten op gang gekomen.

Ruimtelijke segregatie is van alle tijden en hoeft op zich geen probleem te zijn. De fysieke nabijheid van gelijkgezinden maakt het ontstaan en onderhouden van sociale contacten mogelijk, wat zich kan uiten in het voortbestaan van clubs, winkels, scholen en religieuze instellingen voor bepaalde groepen (Kempen, 1995). Veel mensen wonen in een min of meer homogene (dus sociaal gesegregeerde) woonomgeving en hebben daar geen problemen mee. Mensen met hoge inkomens wonen in de vier grote steden veel sterker gesegregeerd dan mensen met lage inkomens (NYFER, 2000.). In wijken waar vooral mensen met midden of hoge inkomens wonen leidt die segregatie zelden tot problemen omdat er meestal sprake is van keuzemogelijkheden en keuzevrijheid.

Voor mensen met lage(re) inkomens geldt dat zij zijn aangewezen op de goedkope(re) woningvoorraad, die voor een belangrijk deel is geconcentreerd in eenzijdige wijken met veel meergezinswoningen, veelal van slechte kwaliteit, of aangewezen zijn op kleine vooroorlogse woningen. Door de welvaartsstijging en de grotere productie koopwoningen konden de middeninkomens doorstromen naar betere woningen in andere wijken. De vrijgekomen woningen werden toegewezen aan mensen met lage inkomens, waaronder een groot deel allochtonen (van Kempen, 1995).

Mensen die door gebrek aan keuzemogelijkheid een min of meer negatieve keuze (moeten) maken zullen eerder op doorstroming zijn gericht; zij hebben minder aandacht voor problemen in de wijk en/of zijn minder geneigd problemen aan de woning te verhelpen of te voorkomen. Er ontstaat een opeenstapeling van negatieve effecten in deze wijken. De laatste jaren is een verdere concentratie van huishoudens met een laag inkomen en van allochtone huishoudens zichtbaar in deze wijken.

In de provincie Utrecht zijn wijken of buurten met deze kenmerken te vinden in vrijwel alle grote en middelgrote gemeenten. In een deel van deze gemeenten zijn er problemen met de leefbaarheid in de naoorlogse wijken. In de gemeenten waar (nog) geen of weinig van deze problemen zijn in de naoorlogse woonwijken, is het toch vaak nodig de kwaliteit van de woningen en woonomgeving (en daarmee de positie op de woningmarkt) te verbeteren. De vooroorlogse arbeidersbuurten hebben overigens een wat betere positie. Tegengaan c.q. verminderen van ruimtelijke segregatie kan vooral worden bereikt door het spreiden van voor lage(re) inkomens aantrekkelijke woningen. De keuzemogelijkheden en keuzevrijheid voor met name huishoudens met lage inkomens dienen vergroot te worden. Dat betekent inzetten op meer kwalitatief goede betaalbare (sociale) woningen in een kleinschaliger woonomgeving in de gemeenten en in wijken die relatief weinig van deze woningen hebben.

Belangrijk voor evenwichtige keuzemogelijkheden voor alle inkomensgroepen is dat het kwantitatieve en kwalitatieve tekort op de woningmarkt drastisch afneemt door voldoende gedifferentieerd aanbod. Als daar onvoldoende ruimte voor is zal er verdringing op de woningmarkt blijven plaatsvinden.

In wijken met een eenzijdige woningvoorraad kan differentiatie plaatsvinden, waarbij vooral aandacht moet zijn voor wat duurere woningen (middensegment), zodat mensen een wooncarrière in de wijken kunnen hebben.

De problematiek van toenemende ruimtelijke segregatie doet zich in de provincie vooral voor in en rond de stad Utrecht. Daar moeten meer keuzemogelijkheden komen voor mensen met hoge(re) inkomens om in de stad Utrecht te wonen en meer keuzemogelijkheden voor mensen met lage inkomens in o.a. de duurere wijken van de stad, Leidsche Rijn en regiogemeenten. In de regio Amersfoort liggen er minder problemen op het punt van ruimtelijke segregatie; Amersfoort zegt de belangrijkste knelpunten met stedelijke vernieuwing binnen de gemeente te kunnen oplossen en dat er voldoende afstemming is met de andere gemeenten in het Gewest Eemland.

Het eerste concept van het ontwerp-streekplan 2005-2015 geeft voor het stadsgewest Utrecht en voor het stadsgewest Amersfoort een woningbouwprogramma aan van respectievelijk 39.000 en 17.600 woningen aan.

Aanbevelingen.

- 1). De noodzakelijke omvang van de goedkopere woningvoorraad, de gewenste spreiding daarvan en de gewenste verbetering van de woonomgeving in buurten en wijken waar veel goedkopere woningen aanwezig zijn moet op regionaal schaalniveau in beeld gebracht worden. Hier ligt nadrukkelijk een rol voor samenwerkende gemeenten (BRU). In het kader van het vereiste van boven-lokale afstemming (Wet stedelijke vernieuwing) kunnen samenwerkende gemeenten hierop door de provincie, in haar rol als van ISV-budgethouder voor gemeenten (m.u.v. Utrecht en Amersfoort) aangesproken worden. Vervolgens moet de mogelijkheid onderzocht worden of er op regionaal schaalniveau bij de verdeling van ISV-middelen, met de provincie afspraken gemaakt kunnen worden over de gerichte inzet van ISV-budget. De provincie kan e.e.a. stimuleren door bij prioritering van ISV-middelen het tegengaan van ruimtelijke segregatie als wegingsfactor aan te merken.
- 2.) De provincie kan met (samenwerkende) gemeenten en corporaties nagaan welke voor- en nadelen er kleven aan het minder eisen stellen aan nieuwe bewoners (passenheidscriteria), zodat er meer verschillende typen huishoudens in aanmerking kunnen komen voor de woningen. Daarnaast moet worden nagegaan of een voorrangsregeling voor stedelijke vernieuwingsurgente mogelijk en wenselijk kan zijn.
- 3.) De provincie moet onderzoeken of en in hoeverre, ondanks regionale bindingseisen, ten onrechte lokale woningmarkten worden afgeschermd en (samenwerkende) gemeenten er op aanspreken selectie- en toewijzingscriteria in overeenstemming te brengen met de regionale bindingseisen. Bij in gebreke blijven van (samenwerkende) gemeenten moet de provincie in het uiterste geval gebruik maken van haar richtlijnenbevoegdheid uit de Huisvestingswet (art. 61).

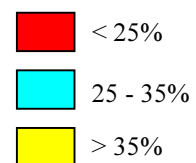
1) Ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de provincie Utrecht

Ruimtelijke segregatie treedt op wanneer bevolkingsgroepen ongelijk zijn gespreid over delen van de stad of regio (Tesser & van Praag, 1996) en geconcentreerd zijn in bepaalde wijken van bepaalde gemeenten.

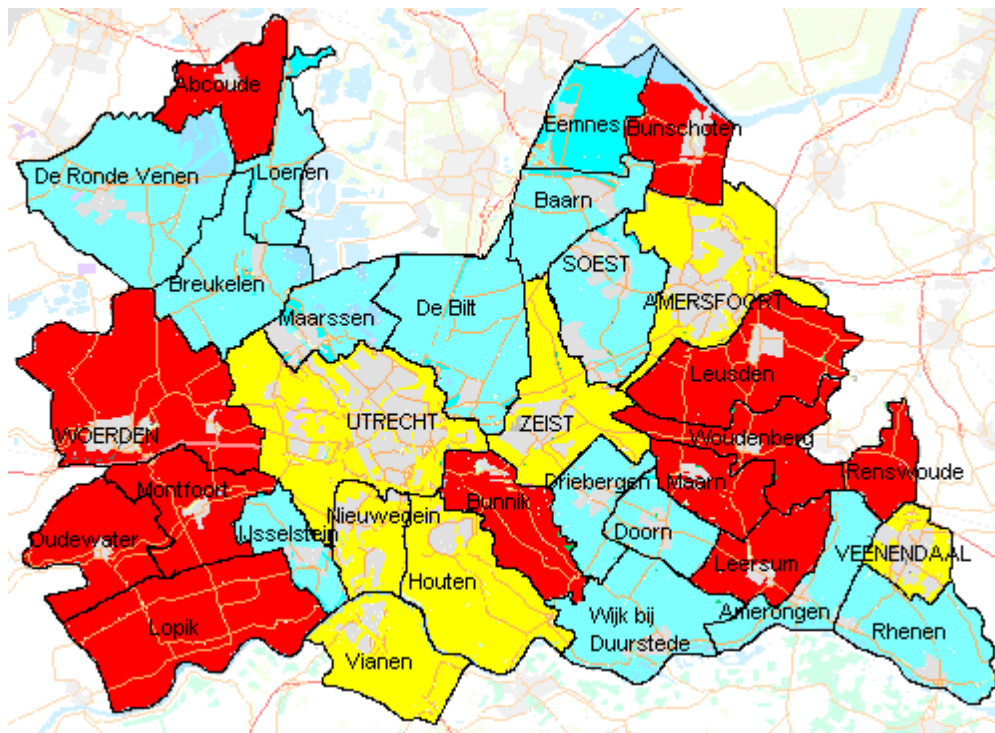
Het ontstaan

Segregatie is ontstaan doordat in de stadsuitbreidingen van de 19^e en 20^e eeuw steeds grotere eenheden van bepaalde woningtypen werden gebouwd, waardoor een uitsortering van bevolkingsgroepen over verschillende wijken en gemeenten op gang is gekomen. Met de opkomst van de industrialisatie en de grote trek van arbeiders naar de steden kwam ook de sociale woningbouw op gang. De steden breidden zich uit, waarbij aangrenzende gemeenten (deels) geannexeerd werden. Doordat de Woningwet een planmatige opzet verplichtte voor grote gemeenten zijn in alle vooroorlogse uitbreidingen aparte wijken voor de verschillende bevolkingsgroepen gebouwd (NYFER, 2000). Ook kwam in deze tijd de trek op gang van de rijken naar buitenplaatsen en landgoederen in de aangrenzende (landelijke) gemeenten. In de jaren '50 en '60 werden in de steden, die nog steeds een grote bevolkingsgroei kenden, op grote schaal sociale woningen gebouwd voor de midden en lage inkomensgroepen. Dit gebeurde voornamelijk in uitbreidingswijken met meergezinswoningen die op enige afstand van het centrum lagen. Hierdoor is nog steeds het grootste deel van de goedkope woningvoorraad te vinden in de steden. Vanaf de jaren '70 werden er vooral eengezinswoningen gebouwd voor de midden tot hogere inkomensgroepen. Door het groeikernenbeleid kwamen deze woningen ook in grotere aantallen buiten de steden terecht, waardoor suburbanisatie van deze inkomensgroepen versneld werd. Van alle sociale huurwoningen in de provincie Utrecht bevindt 30% zich in de stad Utrecht. De gemeenten Utrecht, Amersfoort, Nieuwegein, Zeist, Houten, Vianen en Veenendaal hebben het grootste aandeel sociale huurwoningen (36-45%) per gemeente. Daarnaast is er een aantal gemeenten met een klein aandeel sociale huurwoningen (15-25%) en veel koopwoningen (65-78%) (zie kaart).

% Sociale huurwoningen per gemeente

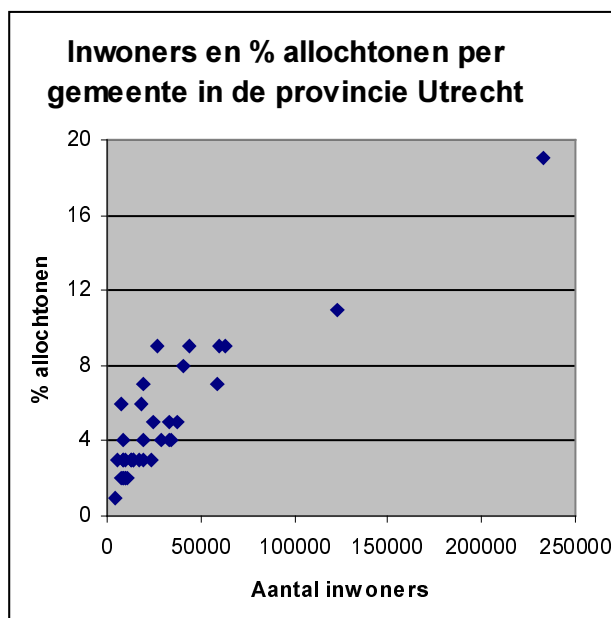
Bron: CBS 1998

Natuurlijk hebben niet alle mensen met hoge inkomens de steden verlaten en zijn er ook mensen met lage inkomens buiten de steden gaan wonen. Met name de hiervoor genoemde groeikernen hebben een behoorlijk aandeel sociale woningen gebouwd en daarmee ook mensen met lage inkomens uit de steden naar zich togetrokken. In de steden is een aantal wijken waar altijd mensen met hoge inkomens zijn blijven wonen. Daarnaast is in de jaren '90 een beperkte trek van mensen met hoge inkomens naar de stad te zien, met name naar het centrum en de wijken er omheen, waar oude woningen zijn opgeknapt en luxe appartementen zijn toegevoegd.

In de jaren '60 kwam er in de steden een eind aan de instroom van migranten van het platteland. Vanwege de behoefte aan goedkope arbeidkrachten werden nu arbeiders in de landen rond de Middellandse Zee geworven (Nyfer, 2000). Deze groep vestigde zich in eerste instantie in de centra en aangrenzende wijken van de steden, waar zij in pensions woonden. Toen eind jaren '70 de gezinshereniging op gang kwam, kwamen zij in aanmerking voor sociale huisvesting en zijn ze terechtgekomen in de vooroorlogse en vroeg naoorlogse sociale huurwoningen. Degenen die het zich konden veroorloven hebben een huis gekocht in de

goedkope vooroorlogse buurten (Nyfer, 2000). Een klein deel van de allochtonen¹ is verhuisd naar de sociale huurwoningen in de randgemeenten van de steden, maar de meerderheid woont nog steeds in de steden. Door ketenmigratie komen nieuwe immigranten vooral naar de steden, waar al familieleden of bekenden wonen. Dit heeft geleid tot een hoge mate van concentratie

¹allochtonen: mensen die afkomstig zijn uit Afrika, Azië of landen waarvan een of beide ouders uit deze landen komen (2^e)

van allochtonen. In het algemeen geldt in de provincie dat hoe groter het aantal inwoners is in een gemeente, hoe hoger het percentage allochtonen (zie grafiek). Van de niet westerse allochtonen in de provincie Utrecht woont 45% in Utrecht, 14% in Amersfoort, 6% in Nieuwegein en 5% in Zeist. In de gemeenten Soest en Veenendaal woont elk 4% van de allochtonen in de provincie Utrecht (CBS Buurt in beeld, 1999). De overige 22% van de allochtonen woont verspreid over de andere 27 gemeenten. Binnen de gemeenten wonen de allochtonen geconcentreerd in een aantal wijken. In de provincie Utrecht zijn 23 zogenaamde concentratiebuurten (>30% allochtonen). Deze zijn te vinden in Utrecht (11), Amersfoort (8), Zeist (2), Veenendaal (1) en Vianen (1) (CBS: Buurt in beeld, 1999). In de buurten met de hoogste percentages allochtonen in 1995 zijn deze percentages ook het sterkst gestegen tot 1999 waardoor de concentratie van allochtonen verder is toegenomen (CBS: Buurt in beeld, 1995 en 1999).

In alle gemeenten met een groot aandeel sociale huurwoningen, met uitzondering van Houten, is een deel van deze woningen geconcentreerd in wijken met veel meergezinswoningen (de vroeg naoorlogse woonwijken). De naoorlogse wijken hebben vaak massale, anonieme bouwblokken, liggen verder van het centrum en er is een strikte scheiding van functies. De laatste jaren is een verdere concentratie van huishoudens met een laag inkomen en van allochtonen zichtbaar in deze wijken. De wijken zijn niet erg aantrekkelijk en kwamen de afgelopen jaren vaak in een negatieve spiraal terecht. In de provincie Utrecht zijn wijken of buurten met deze kenmerken te vinden in alle grotere en middelgrote gemeenten, met uitzondering van Houten en Leusden (zie bijlage 2). In een deel van deze gemeenten zijn er zo blijkt uit de gemeentelijke stedelijke vernieuwingsplannen, problemen met de leefbaarheid in die naoorlogse wijken. In de gemeenten waar geen of weinig van deze problemen zijn in de naoorlogse woonwijken, is het vaak toch nodig de kwaliteit van de woningen te verbeteren mede om de positie op de woningmarkt te versterken.

De vooroorlogse arbeidersbuurten hebben een wat betere positie. Zij liggen dicht bij het centrum, zijn gevarieerder qua functies en kleinschaliger opgezet en kennen vaak een deel particuliere woningen (al hebben de woningen in deze wijken vaak een slechtere bouwkwaliteit dan in de naoorlogse wijken). Hierdoor is zijn de voorwaarden voor de leefbaarheidsbeleving in deze wijken vaak beter en lukt het in deze wijken eerder een positieve ontwikkeling in gang te zetten. In de vooroorlogse wijken is de concentratie van mensen met lage inkomens soms sterker dan in de naoorlogse wijken.

De effecten.

Ruimtelijke segregatie hoeft op zich geen probleem te zijn. De fysieke nabijheid van gelijkgezinden maakt het ontstaan en onderhouden van sociale contacten mogelijk, wat zich kan uiten in het voortbestaan van clubs, winkels, scholen en religieuze instellingen voor bepaalde groepen (Kempen, 1995). Veel mensen wonen in een min of meer homogene (dus sociaal gesegregeerde) woonomgeving en hebben daar geen problemen mee. Mensen met hoge inkomens wonen in de vier grote steden veel sterker gesegregeerd dan mensen met lage inkomens (NYFER, 2000.). In wijken waar vooral mensen met midden of hoge inkomens wonen leidt die segregatie zelden tot problemen omdat er meestal sprake is van keuzemogelijkheden en keuzevrijheid.

Voor mensen met lage(re) inkomens geldt dat zij zijn aangewezen op de goedkope woningvoorraad, die voor een belangrijk deel is geconcentreerd in eenzijdige wijken met veel meergezinswoningen of wijken met kleine vooroorlogse woningen van slechte kwaliteit. Mensen die door gebrek aan keuzemogelijkheid (een negatieve keuze) op een beperkte keuze

van woning en wijk zijn aangewezen zullen eerder op doorstroming zijn gericht en minder aandacht hebben om problemen in de wijk of van de woning te verhelpen of te voorkomen. Een deel van de goedkope woningvoorraad in deze wijken is van slechte kwaliteit, waardoor snel leefbaarheidsproblemen ontstaan, zoals geluidsoverlast en verloedering. Daarnaast hebben mensen met lage inkomens die een eigen woning hebben minder geld voor (groot) onderhoud aan hun woning. Dit speelt met name in vooroorlogse wijken waar veel woningen in particulier eigendom zijn.

In naoorlogse wijken zijn doorgaans de meeste goedkopere woningen in bezit van de corporaties. In deze wijken leidt de grote hoeveelheid anonieme openbare ruimte, die geen duidelijk functie heeft en waarvoor niemand zich verantwoordelijk voelt, snel tot verloedering. Deze verloedering en het deels ontbreken van woningen op de begane grond leiden weer tot gevoelens van onveiligheid. Mensen trekken zich terug in hun (flat-)woningen en kennen vaak de burens niet.

Ten slotte gaat door een hoge concentratie van mensen met een laag inkomen het draagvlak voor voorzieningen in een wijk achteruit, waardoor deze deels verdwijnen of in kwaliteit achteruitgaan (Kempen, 1999).

Een grotere concentratie Nederlanders met allochtone achtergrond heeft daarentegen ook als effect dat er draagvlak is voor voorzieningen die specifiek op hen gericht zijn zoals winkels, reisbureaus, verenigingen en religieuze instellingen. Deze voorzieningen zijn ook belangrijk voor hen omdat zij hierdoor hun inkomen kunnen verbeteren, ondanks hun achterstand op de arbeidsmarkt.

In de meeste zogenaamde concentratiewijken wonen in meerderheid nog autochtone Nederlanders. Deze heterogeniteit leidt soms tot spanningen omdat de leefwijzen van de bevolkingsgroepen verschillen. Met name in de vroeg naoorlogse wijken is de samenstelling van de bevolking de laatste jaren sterk veranderd. Door de grote sociale huursector in Nederland woonden in deze wijken autochtone Nederlanders met midden en lage inkomens door elkaar. Door de welvaartsstijging en de grotere productie koopwoningen konden de middeninkomens doorstromen naar betere woningen in andere wijken. De vrijgekomen woningen werden toegewezen aan mensen met lage inkomens, waaronder een groot deel allochtonen (van Kempen, 1995). Zij konden van kleine woningen of pensions in vooroorlogse wijken rond het centrum doorstromen naar de ruimere en kwalitatief betere naoorlogse flats (ook i.v.m. gezinshereniging). Bij veel achtergebleven bewoners, die hun wijk zagen (en zien) veranderen, heeft dit geleid tot onvrede.

2) Factoren die ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de hand werken.

Er is een aantal factoren die segregatie in de hand kunnen werken. Sommige factoren zijn vooral de laatste jaren aan de orde gekomen, andere spelen al veel langer een rol. Er zijn verschillende factoren onderscheiden voor de segregatie naar inkomen en de segregatie naar etniciteit.

Voor segregatie naar etniciteit geldt dat ook de factoren die van invloed zijn op segregatie naar inkomen meespelen, aangezien een groot deel van de allochtonen behoort tot de laagste inkomensgroepen. De volgende factoren werken ruimtelijke segregatie in de hand:

Factoren bij segregatie naar inkomen

1. De ongelijke verdeling van de bestaande goedkope woningvoorraad over gemeenten en wijken.
2. Verder concentratie van de goedkope woningvoorraad door verkoop door corporaties van sociale huurwoningen die goed in de markt liggen en 'gentrification', een proces waarbij huishoudens met midden en hogere inkomens (of projectontwikkelaars) woningen kopen in oude arbeidersbuurten en deze opknappen.
3. Liberalisatie van de woonruimteverdeling.
4. Tegengaan scheefheid op de woningmarkt: huishoudens met hogere inkomens die in goedkopere woningen (blijven) wonen.
5. Uitstroom van mensen met midden en hoge inkomens uit goedkope woningen door het aanbod van kwalitatief betere woningen, veelal koopwoningen, in (delen van) VINEX-wijken.

Factoren bij segregatie naar etniciteit

6. De slechte arbeidsmarktpositie dus inkomenspositie van allochtonen.
7. Ketenmigratie.
8. Concentratie van voorzieningen voor allochtonen in bepaalde wijken en gemeenten.

Deze factoren worden verder uitgewerkt, waarbij ook wordt aangegeven voor welke gemeenten de factor van belang is.

1: De ongelijke verdeling van de goedkope woningvoorraad over gemeenten en wijken.

In de inleiding is al aangegeven dat de huidige goedkope woningvoorraad met name geconcentreerd is in de vooroorlogse en vroeg naoorlogse wijken, met name in de steden. In de kleinere gemeenten, met uitzondering van de groeigemeenten, is relatief beperkt gebouwd, waardoor er geen grootschalige eenzijdige inkomenswijken konden ontstaan. Vanaf de jaren '70 is er gestreefd naar meer differentiatie in het woningaanbod van de gemeenten (NYFER, 2000). Hierdoor is enige mate van spreiding van goedkope woningen gerealiseerd. Utrecht en Amersfoort hebben een groot aandeel betaalbare woningen gebouwd voor mensen met lage inkomens. Daarnaast zijn dit type woningen veel gebouwd in de grotere (groei)gemeenten rond Utrecht (Nieuwegein, Houten, Maarssen, Zeist). Aangezien de kleinere gemeenten relatief weinig woningen bouwen, heeft het bouwen van meer betaalbare woningen voor de lage inkomensgroepen daar maar een beperkt effect op de verdeling van de goedkope woningvoorraad.

Er is de afgelopen jaren geen verandering opgetreden in die ongelijke verdeling van de goedkope woningvoorraad over de gemeenten.

Het eerste concept van het ontwerp-streekplan 2005-2015 geeft voor het stadsgewest Utrecht en voor het stadsgewest Amersfoort een woningbouwprogramma aan van respectievelijk 39.000 en 17.600 woningen aan.

2: Concentratie van de goedkope woningvoorraad door verkoop van sociale huurwoningen en gentrification.

In de provincie Utrecht zijn de afgelopen jaren, in vergelijking met andere provincies, maar weinig sociale huurwoningen verkocht (CBS Statline, woningbezit sociale verhuurders per provincie, 1995-2000). Waarschijnlijk is dit het gevolg van de krapte op de woningmarkt. Van alle sociale huurwoningen die in Nederland zijn verkocht is ongeveer 8 van de 10 woningen een eengezinswoning (VROM, 2002).

Het feit dat er meer sociale eengezinshuurwoningen worden verkocht betekent dat over het algemeen de iets ruimere en duurdere woningen verkocht worden.

In de naoorlogse woonwijken, met een groot aandeel meergezinswoningen, worden maar weinig woningen verkocht. De huishoudens in deze wijken kunnen of willen hun woning niet kopen. Daarnaast zijn corporaties voorzichtig met het verkopen van woningen in deze wijken in verband met een eventuele herstructurering.

Uit voorgaande valt op te maken dat door de verkoop van sociale huurwoningen de kans groot is dat de sociale woningvoorraad meer geconcentreerd wordt in de steden en daarbinnen in een aantal wijken, met name de naoorlogse wijken.

De overheid stimuleert het eigen woningbezit en wil dat corporaties de komende jaren nog meer woningen gaan verkopen. Als er niet wordt gelet op een goede spreiding van de huurwoningen die verkocht worden, is de kans groot dat de concentratie van deze woningen in bepaalde wijken toeneemt. In de regio Eemland zijn tussen de gemeenten afspraken gemaakt over het aantal te verkopen sociale huurwoningen. In Amersfoort mogen geen sociale huurwoningen verkocht worden in wijken waar minder dan 15% sociale huurwoningen staan.

Een andere ontwikkeling die zorgt voor een concentratie van de goedkope woningvoorraad is gentrification. Deze wijken zijn in trek bij deze groep mensen omdat ze dicht bij het centrum liggen, kleinschalig opgezet en daardoor gedifferentieerd zijn. De oorspronkelijke bewoners worden vaak (deels) uit de wijken verdreven aangezien de huizen na renovatie veel duurder zijn. Een voorbeeld van een wijk waar dit proces van spontane stadsvernieuwing is opgetreden is Wittevrouwen in Utrecht. Het optreden van gentrification betekent echter ook dat een wijk niet langer beschikbaar is voor huishoudens met een laag inkomen en dat deze zijn aangewezen op de overgebleven goedkope woningvoorraad in andere wijken, met name de naoorlogse wijken. Niet in alle vooroorlogse arbeidersbuurten treed gentrification op. Naast een goede ligging is ook de sociale veiligheid belangrijk om een wijk aantrekkelijk te maken. Door maatregelen te nemen om de sociale veiligheid en leefbaarheid in de vooroorlogse wijken te verbeteren kan ook het proces van gentrification op gang gebracht worden. Dit lijkt in o.a. Lombok (Utrecht) te gebeuren.

3: Liberalisatie van de woonruimteverdeling.

De Huisvestingswet kent als uitgangspunt vrijheid van vestiging voor iedereen. De mogelijkheden om bindingseisen te stellen zijn met de invoering van de Huisvestingswet beperkt. Bindingseisen werden in het (recente) verleden veelal op het niveau van de gemeenten toegepast. Al een aantal jaren geldt in de provincie Utrecht dat bindingseisen alleen op regionaal schaalniveau mogen worden gesteld.

De invoering van regionale bindingseisen heeft de keuzevrijheid van woningzoekenden in theorie vergroot. In de praktijk staan nog steeds de meeste goedkope woningen in de steden en komen daar dus ook de meeste goedkope woningen vrij. Tot nu toe reageert in het stadsgewest Utrecht maar 11% van de woningzoekenden uit de stad Utrecht op aanbod in andere regiogemeenten, terwijl 36% van de woningzoekenden uit die andere regiogemeenten reageert op het aanbod in de stad Utrecht (Gemeente Utrecht, 2000).

4: Tegengaan scheefheid op de woningmarkt.

In de jaren '90 was het tegengaan van scheefheid op de woningmarkt een belangrijk beleidsdoel. Door het beleid is de dure scheefheid (te duur wonenden) fors gedaald (VROM, 2000). Het aandeel mensen met lage inkomens in wijken met duurdere huur- en koopwoningen is snel afgenomen (Sociaal Cultureel Planbureau, 1996). De segregatie is hierdoor toegenomen: mensen met lage inkomens wonen meer geconcentreerd in de goedkopere wijken. Daar staat tegenover dat de goedkope scheefheid (te goedkoop wonenden) iets is toegenomen. In 39% van de goedkope huurwoningen wonen mensen goedkoop schief (VROM, 2000). In de grote steden is de goedkope scheefheid nog groter (Kempen, 1995) voor een deel veroorzaakt door het feit dat er zo veel goedkope woningen staan. Dat betekent dat in wijken met een eenzijdig goedkoop woningbestand toch nog steeds veel mensen met midden of hoge inkomens wonen. Door de hoge prijzen voor koopwoningen is het voor mensen in een huurwoning veel moeilijker geworden om door te stromen. Hierdoor zal de goedkope scheefheid de komende jaren waarschijnlijk niet afnemen. Het beleid om deze scheefheid tegen te gaan is inmiddels door het Rijk losgelaten, om de segregatie naar inkomen niet verder te bevorderen (VROM, 2000).

5: Uitstroom van mensen met midden en hoge inkomens uit goedkope woningen door het gereedkomen kwalitatief goede woningen, vooral koopwoningen, in VINEX-wijken.

Op de VINEX-locaties worden voor een groot deel (70%) huizen gebouwd in de marktsector. Vooral de draagkrachtige huishoudens uit de stad vertrekken naar deze VINEX-wijken. Een deel van deze huishoudens laat een goedkope woning achter in de vooroorlogse en vroeg naoorlogse wijken. Een ander deel laat een woning achter in een wijk met duurdere (huur-)woningen. Het is te verwachten dat deze woningen worden overgenomen door de meer draagkrachtige huishoudens uit de wijken met goedkope woningen. Mensen met midden en hoge inkomens zullen dus de goedkope wijken verlaten en naar een VINEX wijk buiten de stad of een duurdere wijk in de stad verhuizen (Kempen, 1995). De woningen die zij achterlaten worden vervolgens doorgaans bewoond door huishoudens met een laag inkomen. Tot deze groep behoren ook veel Nederlanders met een allochtone achtergrond, waarvan de meesten zich aan de onderkant van de arbeidsmarkt bevinden.

Dit betekent dat er in toenemende mate lage inkomenswijken zullen ontstaan, met een toenemende menging van allerlei etnische groepen (Kempen, 1995).

Van de mensen die naar Leidsche Rijn Utrecht verhuizen komt 62% uit Utrecht, van de mensen die naar Leidsche Rijn-Vleuten-de Meern verhuizen komt nog eens 40% uit Utrecht (Utrecht Monitor 2000). Van deze mensen laat 56% een huurwoning achter in 2002 (Gemeente Utrecht, 2002). Daarnaast zullen er ook mensen uit Utrecht verhuizen naar de VINEX-wijk in Houten en naar Zenderpark in IJsselstein.

In Nieuwegein en Houten is deze kans op dit VINEX-effect minder groot omdat de bestaande goedkopere woningvoorraad in deze gemeenten meer gespreid is dan in de stad Utrecht. In Amersfoort bestaat daarentegen eveneens de kans dat er door het VINEX-effect wijken zullen ontstaan waar vooral lage inkomensgroepen wonen.

6: De slechte arbeidsmarktpositie van allochtonen.

Van de niet-westerse allochtonen behoort een veel groter deel tot de lage inkomensgroepen dan van de andere mensen in Nederland. Van de allochtone huishoudens behoort 38% tot de aandachtsgroep (lage inkomens) en nog eens 19% tot de minima. Van de overige huishoudens is dit 29% resp. 8% (VROM, 2000, p35). De slechte arbeidsmarktpositie en lage scholingsgraad van allochtone Nederlanders maken dat het moeilijk voor hen is hun inkomenspositie te verbeteren. Hierdoor blijven zij aangewezen op de goedkope woningvoorraad. Het feit dat de achterstand van allochtone Nederlanders in het onderwijs langzaam verbetert, maakt dat het niet waarschijnlijk is dat hier snel verbeteringen verwacht kunnen worden. (Kempen & Özükren, 1998).

7: Ketenmigratie.

Nieuwe migranten vestigen zich bij voorkeur in de buurt bij mensen uit hun geboortestreek of land die al hier wonen en waarmee zij contact hebben. Zij volgen elkaar naar bepaalde wijken of buurten (menselijke voorkeur voor een zekere mate van homogeniteit), waardoor zij vaak meer geconcentreerd wonen dan op grond van hun inkomen verwacht zou worden. In de steden in de provincie Utrecht zijn concentraties van allochtone Nederlanders te vinden in enkele wijken, terwijl de huishoudens met lage inkomens concentraties vertonen in meer wijken.

8: Concentratie van voorzieningen voor allochtone Nederlanders in bepaalde wijken en gemeenten.

In wijken met een groot aantal allochtone Nederlanders ontstaat draagvlak voor voorzieningen en bedrijfjes die op hen gericht zijn zoals winkels, reisbureaus, verenigingen en religieuze instellingen. Deze voorzieningen maken de wijk aantrekkelijk voor hen. Het voorzieningenaanbod is waarschijnlijk ook een reden waarom allochtone Nederlanders vooral in de steden wonen en nog nauwelijks zijn verhuisd naar randgemeenten en plattelandsgemeenten. In de steden wonen zij met een voldoende groot aantal bij elkaar om allerlei specifieke voorzieningen mogelijk te maken. Daarnaast is in de steden ook goed openbaar vervoer aanwezig om deze voorzieningen te kunnen bereiken. Tenslotte vormen deze voorzieningen en bedrijfjes een gat in de arbeidsmarkt voor allochtone Nederlanders. Hierdoor kunnen zij zich werk en inkomen verschaffen, wat op de dominante autochtone arbeidsmarkt veel moeilijker gaat. In Utrecht zie je een concentratie van deze voorzieningen en bedrijfjes vooral in Lombok, maar ook in andere wijken waar veel allochtone Nederlanders wonen zoals Ondiep/Zuilen (Amsterdamse straatweg), Kanaleneiland en Hoograven.

3) De visie van de gemeenten Utrecht en Amersfoort en het beleid van de provincies Noord- en Zuid-Holland.

Gemeente Utrecht.

Problemen met segregatie ontstaan doordat bepaalde groepen mensen geen keuzevrijheid hebben waar zij willen wonen. De keuzevrijheid moet dus worden vergroot. Niet onmogelijk maken voor mensen te kiezen door bindingseisen te stellen maar juist proberen bepaalde groepen mensen aan te trekken. Voor Utrecht betekent dat meer keuzemogelijkheden voor mensen met hoge inkomens om in de stad te wonen en meer keuzemogelijkheden voor mensen met lage inkomens in o.a. de duurdere wijken, Leidsche Rijn en de regiogemeenten. Na de voltooiing van Leidsche Rijn wil de gemeente vooral inzetten op woningen in het dure en hoogwaardige marktsegment. Als er nog extra woningen nodig zijn in de sociale sector ligt er vooral een taak voor de regiogemeenten. De provincie zou de samenwerking tussen de gemeente Utrecht en de regiogemeenten moeten stimuleren. Bij voorkeur ontstaat er een regio (stadsgewest Utrecht) waarin verplicht afspraken gemaakt moeten worden over woningbouwopgaven.

De gemeente Utrecht wil weten welk evenwicht er tussen de stad en de omliggende gemeenten zou moeten zijn wat betreft de woningvoorraad (verdeling sociaal / markt). Daarnaast is de (lastige) vraag hoe groot de sociale woningvoorraad tot 2030 moet zijn. Pas als dat enigszins duidelijk is kunnen inschattingen gemaakt worden voor de opgaven die de stad en de regiogemeenten hebben op dit gebied.

Verder ziet de gemeente vooral een taak voor de provincie in:

- Toezien op behoud sociale sector buiten de stad
- Zorgen voor voldoende woningbouwprogramma in sociale sector buiten de stad – via voorwaarden stellen bij toekenning ISV en inzetten op sociale woningen voor doelgroepen zoals ouderen en starters
- Zorgen voor voldoende uitbreidingsmogelijkheden zodat woningmarkt niet verder verstopt raakt.
- Laten vervallen van bindingseisen met uitzondering voor bijzondere doelgroepen (ev. lokaal) en herstructureringsurgenten.
- De provincie zou de banden met de corporaties moeten aantrekken en deze stimuleren meer sociale woningen in de regio te bouwen/ behouden.

Gemeente Amersfoort.

In Amersfoort zijn enkele vroeg naoorlogse wijken met een eenzijdige goedkope woningvoorraad en veel meergezinswoningen. Hierin concentreren zich de lage inkomensgroepen. Deze wijken vragen om herstructurering doordat de kwaliteit van de woningen en de ruimtelijke kwaliteit niet voldoen. In tegenstelling tot de naoorlogse wijken in andere steden liggen deze wijken tegen het centrum aan. Dit is een pluspunt voor herstructurering. Goedkope woningen die worden afgebroken voor herstructurering kunnen worden gecompenseerd door het bouwen van deze woningen in Vathorst. Er is geen tekort aan goedkope sociale huurwoningen; De groep echte minima is in Amersfoort klein. Op dit moment stagneert echter de doorstroming in de goedkope sector door een tekort aan woningen in het middensegment en goedkope koopwoningen voor starters en doordat nieuwbouw in Vathorst vertraging heeft opgelopen. Vanuit een inventarisatie van de benodigde kernvoorraad zijn ook afspraken gemaakt met de gemeenten in het Gewest Eemland over het op peil houden van de kernvoorraad en het verkopen van sociale

huurwoningen. In Amersfoort mogen in wijken met erg weinig sociale huurwoningen geen sociale huurwoningen verkocht worden. De verdeling van de woningen gebeurt via lokale inschrijving. Amersfoort en ook de overige gemeente in Eemland zijn hier tevreden mee, ze kunnen zo bouwen voor de eigen bewoners en de eigen knelpunten in de woningmarkt oplossen. In Amersfoort liggen er dus geen problemen met de herstructurering of sociale woningbouw die om beleid van de provincie vragen. De belangrijkste knelpunten kunnen binnen de gemeente worden opgelost en er is voldoende afstemming met de andere gemeenten in het Gewest Eemland.

Provincie Noord-Holland en provincie Zuid-Holland

Beide provincies hebben aangegeven geen specifiek ruimtelijk beleid op het gebied van segregatie naar inkomen en etniciteit te hebben.

In het beleid komt alleen in algemene zin een streven naar differentiatie van woonmilieus in woonwijken aan de orde.

Conclusie en aanbevelingen.

Conclusie.

Segregatie is van alle tijden en hoeft op zich geen probleem te zijn. Segregatie van huishoudens met lage inkomens ontstaat echter doordat de keuzemogelijkheden bij goedkope woningen beperkt zijn. Een deel van de huishoudens met lage inkomens komt door gebrek aan keuzemogelijkheden in eenzijdige goedkope woonwijken terecht; daardoor hebben zij vaak een zwakke binding met de wijk. Eventuele problemen met leefbaarheid, die al in deze wijken aanwezig zijn, worden hierdoor nog versterkt.

Leefbaarheidsproblemen ontstaan o.a. door slechte kwaliteit van de woningen, slechte ruimtelijke kwaliteit van de wijk, achteruitgang van de voorzieningen en allerlei sociale problemen zoals schooluitval en werkloosheid. Een concentratie van allochtone Nederlanders in een wijk leidt tot een heterogene mix van leefstijlen, waardoor er eerder onderlinge spanningen ontstaan. Ruimtelijk beleid kan maar een deel van de oplossing bieden voor problemen met segregatie en leefbaarheid. Ruimtelijk beleid kan op een aantal manieren bijdragen. Door herstructurering kan de ruimtelijke kwaliteit van de wijk en de kwaliteit van woningen verbeterd worden. Daarnaast kan het, door gerichte differentiatie, voor bewoners mogelijk worden een wooncarrière binnen de wijk te hebben, waardoor de sociale cohesie van de wijk kan toenemen. Nu is deze vaak laag door onder andere de grote doorstroming in deze wijken.

Naast ruimtelijk beleid is vooral sociaal beleid belangrijk: beleid gericht op werk en scholing en beleid gericht op verantwoordelijkheid voor de omgeving, sociale cohesie en omgangsvormen in de wijk.

Problemen met segregatie blijken zich vooral voor te doen in de eenzijdige naoorlogse flatwijken met goedkope huurwoningen. Hier dreigt een concentratie van allerlei huishoudens met lage inkomens te ontstaan, die weinig andere mogelijkheden hebben op de woningmarkt. Onder andere door de bouw van grootschalige nieuwbouwwijken (VINEX) trekken huishoudens met hoge en midden inkomens weg uit deze wijken. De krapte op de woningmarkt en de geringe nieuwbouw van goedkope woningen noodzaakt om de meeste vrijkomende woningen in deze wijken, ook al zijn ze van slechte kwaliteit, weer te verhuren, met name aan huishoudens met een laag inkomen. De benodigde herstructurering is grootschalig en komt daardoor moeilijk van de grond. Ook in enkele vooroorlogse wijken is sprake van een toenemende concentratie van lage inkomensgroepen, waaronder allochtonen. Doordat deze wijken kleinschaliger zijn opgezet kan hier met kleine projecten relatief makkelijk differentiatie plaatsvinden.

Tegengaan c.q. verminderen van ruimtelijke segregatie kan vooral worden bereikt door het spreiden van voor lage(re) inkomens aantrekkelijke woningen. De keuzemogelijkheden voor met name huishoudens met lage inkomens dienen vergroot te worden. Dat betekent inzetten op meer goedkope (sociale) woningen (=groter aandeel van de nieuwbouw) in de gemeenten en wijken die relatief weinig van deze woningen hebben.

Cruciaal voor evenwichtige keuzemogelijkheden voor alle inkomensgroepen is dat het kwantitatieve en kwalitatieve tekort op de woningmarkt drastisch afneemt door voldoende gedifferentieerd aanbod. Als daar onvoldoende ruimte voor is zal er verdringing op de woningmarkt blijven plaatsvinden.

In wijken met een eenzijdige woningvoorraad kan differentiatie plaatsvinden, waarbij vooral aandacht moet zijn voor betaalbare woningen (middensegment), zodat mensen een wooncarrière in de wijken kunnen hebben, en voor functiemenging.

Het oplossen van negatieve effecten van grootschalige ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit in de stad en in de regio wordt met name door de gemeente Utrecht als knelpunt ervaren.

De belangrijkste knelpunten in de gemeente Amersfoort kunnen binnen de gemeente worden opgelost en er is voldoende afstemming met de andere gemeenten in het Gewest Eemland.

Aanbevelingen.

Stedelijke vernieuwing.

De noodzakelijke omvang van de goedkopere woningvoorraad, de gewenste spreiding daarvan en de gewenste verbetering van de woonomgeving in buurten en wijken waar veel goedkopere woningen aanwezig zijn moet op regionaal schaalniveau in beeld gebracht worden. Hier ligt nadrukkelijk een rol voor samenwerkende gemeenten (BRU).

In het kader van het vereiste van boven-lokale afstemming (Wet stedelijke vernieuwing) kunnen samenwerkende gemeenten hierop door de provincie (in haar rol als van ISV-budgethouder) aangesproken worden.

Vervolgens moet de mogelijkheid onderzocht worden of er op regionaal schaalniveau bij de verdeling van ISV-middelen, met de provincie afspraken gemaakt kunnen worden over de gerichte inzet van ISV-budget.

De provincie kan e.e.a. stimuleren met prioritering gericht op deze buurten en wijken en/of extra inzet van ISV-middelen (ISV-periode 2005-2010).

Woonruimteverdeling

Voor vrijkomende woningen geldt veelal dat er allerlei passendheidscriteria (gezinsgrootte, inkomen en soms leeftijd) worden gesteld aan nieuwe bewoners om in aanmerking te komen voor de woning. Hierdoor hebben bepaalde typen huishoudens toegang tot bepaalde soorten woningen. Dat kan segregatie versterken.

De provincie kan met (samenwerkende) gemeenten en corporaties nagaan welke voor- en nadelen er kleven aan het minder eisen stellen aan nieuwe bewoners, zodat er meer verschillende typen huishoudens in aanmerking kunnen komen voor de woningen.

De provincie moet toestemming verlenen voor het mogen stellen van bindingseisen voor nader te bepalen delen van de woningvoorraad.

Op 1 april 2003 is er voor het totale huidige BRU-gebied één regionale woningmarkt waardoor mensen uit meer gemeenten op woningen in de stad Utrecht kunnen reageren en omgekeerd. Dit vergroot de keuzevrijheid van de woningzoekenden.

Daarnaast vormen overigens het Gewest Eemland en het WERV-gebied (w.v. Wageningen, Ede, Veenendaal, Rhenen deel uit maken) samenwerkingsverbanden op het terrein van woonruimteverdeling.

De provincie moet onderzoeken of en in hoeverre, ondanks regionale bindingseisen, ten onrechte lokale woningmarkten worden afgeschermd en (samenwerkende) gemeenten er op

aanspreken selectie- en toewijzingscriteria in overeenstemming te brengen met de regionale bindingseisen. Bij in gebreke blijven van (samenwerkende) gemeenten moet de provincie in het uiterste geval gebruik maken van haar richtlijnenbevoegdheid uit de Huisvestingswet (art. 61).

Ruimtelijke ordening.

De provincie moet nagaan of het nodig en mogelijk is bij (een deel van) nieuwe bouwlocaties in het kader van het nieuwe streekplan met gemeenten afspraken te maken. Daarbij moet met name gedacht worden aan mogelijke extra ruimte voor gemeenten rond de stad Utrecht; deze extra ruimte moet dan specifiek ingevuld worden om de herstructurering in de stad mogelijk te maken. Voorrang voor stedelijke vernieuwingsurgente moet dan een onderdeel zijn van dergelijke afspraken.

Literatuur

BRU (1997), Regionaal Structuur Plan 1995 – 2005. Utrecht: Bestuur Regio Utrecht

CBS: Buurt in beeld (1999), Cijfers per kern 1999. www.cbs.nl

CBS: DGVH (1998)

CBS Statline: woningbezit sociale verhuurders per provincie, 1995-2000. www.cbs.nl

Gemeente Utrecht (2000), Utrecht Monitor 2000, Utrecht: Bestuursinformatie Gemeente Utrecht

Gemeente Utrecht (2002), Utrecht Monitor Bericht. Jaargang 6, nr.21. Utrecht: Afdeling Bestuursinformatie.

Kempen, R. van (1995), Segregatie als bedreiging? VINEX-uitbreidingen en bestaande woonwijken. In: Nieuw tijdschrift voor de volkshuisvesting, jaargang 1, nr. 4, pp. 14-20.

Kempen, R. van (1999), Herstructurering van stadswijken: vraagtekens bij de aanpak van segregatie. In: R. van Kempen & H. Priemus (red.), Herstructurering van stadswijken, pp 29-40. Assen: van Gorcum.

Kempen, R. van & A.S. Özüekren (1998), Ethnic residential patterns in Dutch cities: backgrounds, Shifts and consequences. In: Urban Studies, 35 (10), pp 1631-1656.

Musterd, S. & W. Ostendorf (1998), Segregation and social participation in a welfare state: the case of Amsterdam. In: S. Musterd & W. Ostendorf (eds.), Urban segregation and the welfare state; inequality and exclusion in western cities, pp 191-205. London: Routledge.

NYFER (2000), Twee werelden in ene teug. Haaglanden tussen segregatie en samenhang. Breukelen: NYFER.

Sociaal Cultureel Planbureau (1996), Sociaal en cultureel rapport 1996. Rijswijk: SCP.

Tesser, P. & C. van Praag (1996), Ruimtelijke segregatie en maatschappelijke integratie van allochtonen. In: Migrantenstudies 12, 2, pp. 60-71.

VROM (2002), Cijfers over wonen 2002. Den Haag: Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

VROM (2000), Nota wonen: mensen, wensen, wonen. Wonen in de 21^e eeuw. Den Haag: Ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Bijlage 1

Motie ruimtelijke segregatie

(SP/D66)

Provinciale Staten van Utrecht, in vergadering bijeen op 17 juni 2002 ter behandeling van statenvoorstel PS2002REG09 “Oog voor wonen”,

constaterend, dat kansarme groepen in de provincie Utrecht in toenemende mate geconcentreerd worden in een beperkt aantal wijken in de (middel)grote steden,

van mening, dat er een samenhang is tussen deze ontwikkeling en het lokale en regionale volkshuisvestingsbeleid, in het bijzonder de gebrekkige spreiding en het te kleine bouwprogramma van nieuwbouw in de betaalbare prijsklasse, de verkoop van sociale huurwoningen in gebieden waar het aandeel sociale huur al benedenmodaal is en de liberalisatie van de woonruimteverdeling,

spreken uit dat deze toenemende ruimtelijke segregatie naar inkomen en etniciteit een bedreiging is voor de sociale samenhang in onze provincie en dragen Gedeputeerde Staten op om met voorstellen te komen om de ruimtelijke segregatie terug te dringen.

B.A. Witteman

P.F.C. Jansen

Bijlage 2

Enkele cijfers per gemeente					
	1999	1999	2002	2002	2002
Gemeente	Inwoners*	% allochtonen*	% sociale ** huurwoningen	% totaal ** huurwoningen	Naoorlogse flatwijk
Renswoude	3980	1	23	24	
Maarn	5830	3	17	22	
Amerongen	7250	2	26	35	
Leersum	7260	6	26	31	
Eemnes	8380	3	26	31	
Loenen	8520	3	30	41	
Abcoude	8540	4	20	33	
Oudewater	9840	2	25	32	ja
Doorn	10010	3	23	40	
Woudenberg	10840	2	25	31	
Montfoort	13250	3	18	27	
Lopik	13330	3	20	26	
Bunnik	13940	3	16	24	
Breukelen	14170	3	28	39	
Rhenen	17120	3	31	39	ja
Driebergen	18350	6	26	39	ja
Bunschoten	19080	3	16	25	
Vianen	19210	7	33	43	ja
Wijk bij Duurstede	23100	3	28	33	ja
Baarn	24370	5	28	40	ja
IJsselstein	27130	9	28	35	ja
Leusden	28490	4	24	29	
De Bilt	42350	4	27	38	ja
Houten	32960	4	32	36	
De Ronde Venen	34070	4	29	33	ja
Woerden	45640	4	28	35	ja
Maarsse	40820	8	28	42	ja
Soest	44140	9	26	41	ja
Veenendaal	59140	7	37	38	ja
Zeist	59820	9	35	51	ja
Nieuwegein	62680	9	35	43	ja
Amersfoort	123360	11	40	46	ja
Utrecht	252150	18	41	54	ja
Provincie Utrecht	1105140	9	33	43	

*Bron: CBS: Buurt in Beeld, 1999. www.cbs.nl

**Bron: ABF: Woningmarktmonitor 2003

Aandeel van totaal in de provincie Utrecht			
	1999	1999	1998
Gemeente	% inwoners van prov.*	% alloctonen van prov.*	% sociale huurwoningen van prov.**
Renswoude	0,4	0,0	0,2
Maarn	0,5	0,2	0,2
Amerongen	0,7	0,1	0,5
Leersum	0,7	0,4	0,4
Eemnes	0,8	0,3	0,6
Loenen	0,8	0,3	0,7
Abcoude	0,8	0,3	0,5
Oudewater	0,9	0,2	0,6
Doorn	0,9	0,3	0,6
Woudenberg	1,0	0,2	0,6
Montfoort	1,2	0,4	0,6
Lopik	1,2	0,4	0,6
Bunnik	1,3	0,4	0,6
Breukelen	1,3	0,4	1,1
Rhenen	1,5	0,5	1,4
Driebergen	1,7	1,1	1,3
Bunschoten	1,7	0,6	0,8
Vianen	1,7	1,3	1,7
Wijk bij Duurstede	2,1	0,7	1,7
Baarn	2,2	1,2	1,9
IJsselstein	2,4	2,4	2,1
Leusden	2,6	1,1	1,4
De Bilt	3,8	1,8	3,2
Houten	3,0	1,3	2,7
De Ronde Venen	3,1	1,4	2,4
Woerden	4,1	2,1	2,6
Maarssen	3,7	3,3	3,3
Soest	4,0	4,0	3,2
Veenendaal	5,3	4,1	5,4
Zeist	5,4	5,4	5,9
Nieuwegein	5,7	5,7	6,3
Amersfoort	11,1	13,6	13,7
Utrecht	22,8	45,1	31,0
Provincie Utrecht	100	100	100

*Bron: CBS: Buurt in Beeld, 1999. www.cbs.nl

**Bron: CBS: DGHV, 1998